

EKONOMIHÖGSKOLAN
Lunds universitet
Institutionen för Handelsrätt
HARM01 Handelsrättslig Specialkurs
Magisteruppsats

VT 2008

Stödbrev

en rättsfigur i avtalsrättens gränsland

Handledare: Per Samuelsson

Författare: Peter Viktorsson

Peter Viktorsson

Sammanfattning

Denna uppsats redogör för betydelsen av och problematiken kring stödbrev i avtalsförhållanden. Framförallt sätts stödbrev in i kontexten moderbolag – dotterbolag. Syftet är att kunna peka på generella riktlinjer vid bedömningen av en sådan rättshandling. Denna uppsats behandlar därför i vilka situationer och på vilka sätt stödbrev blir att anse såsom bindande utfästelser. För att svara på denna fråga inleds uppsatsen med en genomgående beskrivning av stödbrev och dess uppbyggnad. Genomgången går sedan vidare med att på ett ingående sätt beskriva hur avtalsbundenhet uppstår enligt den svenska avtalsrätten. Till sist görs en genomgång av svensk rättspraxis som behandlar frågan om hur stödbrev ska tolkas och bedömas. Slutsatsen som görs är att ensidiga rättshandlingar såsom stödbrev bör leda till bundenhet men utsträckningen av denna bundenhet måste tolkas. Detta ska göras genom att använda vanliga principer för avtalstolkning. Vilket innebär att nyanser i förklaringens ordalydelse, omständigheter vid dess tillkomst och parternas avsikt kan få betydelse. Utöver detta anses stödbrev som en generellt sett svårbedömd rättshandling. Den rättspraxis som finns på området är motsägelsefull och ger inga tydligt utstakade riktlinjer för bedömningen av ett stödbrev. Kontentan av detta är att det fortfarande råder rättsosäkerhet kring användandet av stödbrev och att HD måste bevilja prövningstillstånd för fler fall för att en gång för alla sammanfatta rättsläget.

Nyckelord: stödbrev, ensidighet, bindande utfästelse, avtalsrätt, bundenhet.

Peter Viktorsson

Abstract

This thesis states the meaning of and the problem surrounding comfort letters in contractual relationships. Comfort letters are used mainly in the context parent company – subsidiary company. The purpose of this thesis is to break out general assessment guidelines to use on a judicial act of this kind. This thesis discusses for that reason in what situations and in what ways comfort letters should be considered as a binding earnest. The starting point of the analysis is a thorough description of comfort letters and its framework. The analysis is then broadened with an extensive description of how judicial acts become binding according to the Swedish contractual law. Finally Swedish legal usage that describes the interpretation regarding comfort letters is reviewed. The assessment of the analysis is that one-sided judicial acts such as comfort letters should become bindingly for the issuing part, but the extent of this must be interpret in the light of common principles of contractual interpretation. This means that the acts wording, the circumstances surrounding its creation and the intention of the parties can matter. In excess of this comfort letters are considered as difficult judicial acts to interpret. The legal usage regarding comfort letters is contradictory and gives no good assessment guidelines regarding the interpretation of comfort letters. The conclusion of all this is that the Swedish supreme court must grant more leave to appeal in order to create a defined rule of law.

Keywords: comfort letter, one-sided, binding earnest, contractual law, bindingly.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Problemformulering och Syfte.....	2
1.3 Metod och Material.....	2
1.4 Avgränsning.....	3
1.5 Disposition.....	4
2 Litteratur.....	5
3 Stödbrev.....	7
3.1 Beskrivning.....	7
3.1.1 Starka och svaga stödbrev.....	8
3.1.2 Mellanformer.....	9
3.2 Stödbrevs uppbyggnad.....	10
3.2.1 Objektiva fakta.....	10
3.2.2 Subjektiva fakta.....	11
3.2.3 Framtidsutfästelser.....	11
3.2.4 Medveten otydlighet.....	12
4 Avtalsbundenhet.....	13
4.1 Vilja, viljeförklaring och tillit.....	13
4.1.1 Viljeförklaringen.....	14
4.1.2 Tillitsteorin.....	14
4.2 Avtalslagens modell för slutande av avtal.....	15
4.2.1 Löftesprincipen.....	16
4.2.2 Det gemensamma avtalsslutet.....	16
4.2.3 Konkludent handlande och passivitet.....	17
4.2.4 Pacta sunt servanda.....	17

4.3 Ensidig bundenhet.....	18
4.4 Tolkning.....	19
4.4.1 Språkinriktad tolkningsmetod.....	19
4.4.2 Systeminriktad tolkningsmetod.....	20
4.4.3 Objektiv tolkning.....	20
5 Svensk rättspraxis.....	21
5.1 Himle Turist (NJA 1992 s. 375).....	21
5.2 Ljusne Kätting (NJA 1994 s. 204).....	22
5.2.1 Bakgrund.....	22
5.2.2 HD:s bedömning.....	23
5.3 S & W U.K. (NJA 1995 s. 586).....	25
5.3.1 Bakgrund.....	25
5.3.2 HD:s bedömning.....	26
5.4 Scandorama-fallet (T 358-99).....	27
5.4.1 Bakgrund.....	27
5.4.2 Tingsrättens bedömning.....	28
5.4.3 Hovrättens bedömning.....	29
6 Analys och slutsats.....	30
6.1 Stödbrev.....	30
6.2 Avtalsbundenhet.....	31
6.3 Samlad bedömning.....	32
6.4. Slutsats.....	34
Källförteckning.....	35
Författningar.....	35
Litteratur.....	35
Rättspraxis.....	35
Artiklar.....	36

Förkortningar

a.a. – Anfört arbete

AB – Aktiebolag

AvtL – Avtalslagen

et al – Med flera

HD – Högsta Domstolen

HovR – Hovrätten

Ibid. – På samma ställe

JT – Juridisk Tidsskrift

Mkr – Miljoner kronor

NJA – Nytt Juridiskt Arkiv

RB – Rättegångsbalken

SvJT – Svensk Juristtidning

TR – Tingsrätten

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I affärsvärlden dök det under 1980-talet upp speciella rättsfigurer med avtalsrättslig karaktär. Dessa rättsfigurer var så kallade "letters of comfort". Handlingar av detta slag har många benämningar inom engelsk juridisk litteratur, bl.a. "letter of support", "letter of responsibility" eller "letter of awareness".¹ Ofta används dessa benämningar även på svenska för denna typ av rättshandling. Det var först 1994 som Leif Gäverth lanserade uttrycket "stödbrev" som en svensk benämning.² Denna benämning kommer att användas genomgående i denna uppsats.

Stödbrev är en utsaga om att i någon form stödja en prestationsskyldig gentemot dennes borgenärer. Ett vanligt förekommande fall är att moderbolag utfärdar stödbrev till kreditinstitut för att stödja ett dotterbolag som behöver låna pengar. Moderbolaget berättar genom stödbrevet för banken att dotterbolaget har rätt att prestera och att moderbolaget står bakom om något oförutsett skulle inträffa.³ Det finns såklart många situationer då stödbrev kan bli aktuella men framförallt förekommer de i kontexten då moderbolag ska lämna säkerhet för dotterbolags räkning.

Ett stödbrev ska inte förväxlas med så kallade letters of intent. Letter of intent används av parter i en avtalsförhandling för att klargöra hur långt förhandlingen kommit och vad parterna kommit överens om, ett så kallat föravtal eller avtalspreliminär. Letter of intent bedöms i princip inte som bindande utan utfärdas oftast som en säkerhet för att få ta del av motparts redovisning eller andra skyddade papper. Letter of intent blir till dessa delar bindande för parterna, men de juridiska verkningarna av en sådan rättshandling är oklara.⁴ Letter of intent används alltså som preliminära överenskommelser, föravtal, vid avtalsförhandlingar och ska inte förväxlas med stödbrev även om det finns likheter dem emellan.

¹ Lars Gorton, Stödbrev rediviva, 2005, s. 405.

² Leif Gäverth, Stödbrev, 1994.

³ Lars Gorton, Stödbrev rediviva, 2005, s. 403.

⁴ Jan Hellner, Kommersiell avtalsrätt, 1993, s. 36-38.

Stödbrev kom under en tid att bli föremål för omfattande diskussioner inom nordisk rättsvetenskap. De centrala frågorna i diskussionen gällde innebörden av ett stödbrev och tillämpningen av ett stödbrev. I och med tre avgöranden från HD (NJA 1992 s. 375, NJA 1994 s. 204 och NJA 1995 s. 586) tycktes det inom svensk rätt vara avgjort hur stödbrev ska tillämpas och hur dess innehåll ska tolkas och att HD därmed satt punkt för användandet av stödbrev. Detta är dock en sanning med modifikation. Stödbrev används fortfarande i avtalsförhållanden.⁵ Ett exempel på detta är det så kallade Scandorama-fallet.⁶ Både TR och HovR kom fram till att utställande part inte var bunden av stödbreven. HD gav tyvärr inget prövningstillstånd, vilket kan tyckas märkligt då målet är ett bevis på att stödbrev fortfarande aktualiserar svåra rättsfrågor.⁷ Frågan som kvarstår är hur dessa handlingar med avtalsrättslig karaktär ska tillämpas och hur de ska bedömas i juridisk mening.

1.2 Problemformulering och Syfte

Det finns ett antal problem med användandet av stödbrev. För det första kan nämnas att denna typ av utfästelser är ensidiga. Vilket innebär att stödbrev inte kan klassas som ett ingånget avtal eller kontrakt. För det andra skrivs stödbrev ofta så att de ska uppfattas som utfästelser om ekonomiskt stöd eller liknande utan att egentligen lova något. Likväl används de och har i några fall blivit föremål för tvister. Syftet med detta arbete är att försöka utkristallisera generella riktlinjer vid bedömningen av stödbrev, i synnerhet när dessa går att likställa med en bindande utfästelse.

Jag ämnar därför att med denna uppsats utkristallisera riktlinjer, dels från de avgöranden av HD, dels från svensk rättsvetenskap, som gör att ett stödbrev blir en bindande utfästelse. Samtidigt kommer jag försöka beskriva mer exakt vilka egenskaper hos ett stödbrev som gör det till en svårbedömd rättshandling.

1.3 Metod och Material

Jag använder mig i ett första skede av olika rättskällor för att samla in bakgrundsdata om stödbrevs generella innehåll. Jag kommer i kapitel 3 ge exempel på typiska formuleringar ett stödbrev kan innehålla. Samt i vilken

⁵ Lars Gorton, Stödbrev rediviva, 2005, s. 405-406.

⁶ Hovrätten över Skåne och Blekinge, Mål/ärende nr: T 358-99, 2001.

⁷ Lars Gorton, Stödbrev rediviva, 2005, s. 408-409.

kontext ett stödbrev oftast förekommer och på vilka sätt de tillämpas. Genom denna beskrivning av stödbrev hoppas jag kunna beskriva funktionen av ett stödbrev och peka på de egenskaper som gör ett stödbrev till en svårbedömd rättshandling.

Jag använder mig av en traditionell juridisk metod i kapitel 4 för att förklara de grundläggande principerna inom avtalsrätten som ger upphov till bundenhet. Detta innebär att jag kommer att analysera och tolka svensk rättsvetenskaplig litteratur som behandlar avtalsrätt. På detta sätt hoppas jag kunna klargöra begreppet bindande utfästelse och hur en sådan kommer till stånd. Detta görs för att försöka peka på skillnader mellan stödbrev och avtal och på vilka sätt avtalsrätten är tillämpbar på stödbrev.

Till detta kommer jag i kapitel 5 genom en traditionell juridisk metod behandla svensk rättspraxis som berör bedömningen av stödbrev. Genom att beskriva de punkter som HD trycker på i sina bedömningar av stödbrev ska jag försöka utkristallisera generella riktlinjer för vad som gör ett stödbrev till en bindande utfästelse.

1.4 Avgränsning

I kapitlet som handlar om stödbrev kommer jag inte att skilja på olika typer av stödbrev eftersom det inte finns någon direkt skillnad mellan dem inom svensk rätt. De enda typerna som skiljs åt inom svensk rättsvetenskap är letter of intent och övriga som samlas under begreppet stödbrev.

Jag kommer inte att mer utförligt beskriva letter of intent än vad som redan gjorts. Förklaringen som finns med i inledningen är till för att kort beskriva skillnaden gentemot ett stödbrev. Denna uppsats kommer inte att behandla föravtal.

Det problem som denna uppsats fokuserar på är att avgöra till hur stor del stödbrev blir bindande utfästelser. Den viktigaste kunskapen för att kunna utreda detta är hur avtalsbundenhet uppkommer enligt avtalslagen. I delen om avtalsrätt har jag därför begränsat mig till de principer och handlanden som kan ge upphov till avtalsbundenhet enligt den svenska avtalsrätten.

Jag kommer framförallt att behandla stödbrev i kontexten moderbolag – dotterbolag men andra situationer kan självklart förekomma. Fokus kommer att ligga på hur stödbrev ska tolkas. Det är inte denna uppsats avsikt att beskriva på vilka sätt eller i vilka situationer ett stödbrev ska tas med i ett bokslut.

Vid analysen av HD:s avgöranden gäller det att ha parternas yrkanden i åtanke då dessa styr processens ram, vilket i sin tur påverkar den frihet en domstol har att bedöma tvisten. I genomgången av rättsfallen från NJA kommer jag endast att koncentrera mig på HD:s bedömning. Jag kommer även att försöka hålla bakgrundsbeskrivningarna så korta som möjligt och bara ta med sådant som är nödvändigt för att förstå problemet vid bedömningen av stödbrev. Eventuella företagsfusioner eller företagsuppköp kommer inte att beskrivas, så länge dessa inte inverkar på HD:s bedömning.

Jag kommer inte att behandla ansvarsgenombrott, diskutera rättsverkningar av stödbrev eller på ett mer ingående sätt behandla negativklausuler.

1.5 Disposition

Som en utgångspunkt kommer jag i kapitel 2 beskriva hur jag lagt upp mitt arbete och beskriva vilka som är mina källor och varför jag använder dem. Detta görs för att beskriva omfattningen av mitt arbete och min litteraturstudie.

I kapitel 3 utvecklas sedan innebörden av begreppet stödbrev. Detta görs för att läsaren ska få kunskap om vad begreppet innebär och inom vilka situationer stödbrev kan förekomma. Detta avsnitt kommer att beskriva hur ett stödbrev är uppbyggt och vad som är typiskt för dess innehåll.

Därefter går arbetet vidare med att i kapitel 4 beskriva hur avtalsbundenhet uppkommer enligt svensk rätt. Läsaren ska härigenom få kunskap om det mest grundläggande inom avtalsrätten som leder till bundenhet. Detta är ett nödvändigt steg för att beskriva begreppet bindande utfästelse och för att läsaren ska förstå vad som krävs för att en utsaga i ett stödbrev ska bli bindande. Detta är även ett sätt att få läsaren att inse skillnaden mellan ett sedvanligt avtal och ett stödbrev och vilka problem som uppstår vid bedömningen av ett sådant.

I kapitel 5 görs en genomgång av svensk rättspraxis där HD har bedömt användandet av stödbrev och hur dessa stödbrev ska tolkas. Dessa bedömningar analyseras i ett försök att sammanställa grunderna i HD:s avgöranden och peka på vad som gör ett stödbrev bindande. I kapitlet görs även en genomgång av ett fall från HovR som HD inte lämnat prövningstillstånd för.

Som avslutning förs i kapitel 6 en diskussion som sammanfattar rättsläget i Sverige. I denna diskussion pekas det på hur stödbrev har bedömts av HD och vilka åsikter om stödbrev som vädras inom svensk rättsvetenskap. Diskussionen pekar också på hur ett stödbrev inom svensk rätt bör bedömas.

2 Litteratur

För att på allvar kunna svara på hur stödbrev ska bedömas enligt svensk rätt är det ett måste att först ta reda på hur svensk rättsvetenskap resonerar runt en sådan handling. Ett sätt att göra detta på är att hitta den senaste boken, artikeln eller annan form av litteratur som skrivits om ämnet och använda den som språngbräda.

År 2005 fyllde den svenska avtalslagen 90 år och som en hyllning till detta utkom boken "Avtalslagen 90år". I denna bok finns en artikel skriven av Lars Gorton som heter "Stödbrev Rediviva" och det är i denna artikel som litteraturstudien till detta arbete tar sin början. Från denna artikel arbetar litteraturstudien sig bakåt i tiden genom att anamma de källor som går att finna i artikeln. Dessa källor har i sin tur nya källhänvisningar och så är snöbollen i rullning. Vid sidan av detta arbetssätt har alla avgöranden från HD som omnämner stödbrev granskats. Detta har lett till identifiering av ytterligare källor inom ämnet.

Det var någon gång under 1980-talet som stödbrev först började bli omnämnt inom svensk rättsvetenskap.⁸ Denna litteraturstudie sträcker sig på grund av detta från början av 1980-talet till skrivande stund. Först och främst täcker litteraturstudien in de böcker, artiklar och annat material som berör stödbrev. På detta sätt försöks problemet vid en bedömning av stödbrev ringas in och identifieras. Likaså de mest grundläggande sakerna som gör stödbrev svårbedömt. De mest framträdande författarna till dessa verk är Lars Gorton, Jan och Christina Ramberg, Jan Hellner, Leif Gäverth, Michael Bogdan, Björn Lindquist, Clas Blix, Krister Moberg, Mattias Hedwall och Knut Rodhe.

Artikeln som denna uppsats använt som språngbräda är författad av Lars Gorton och den beskriver på ett bra sätt problematiken med stödbrev och de rättsfall som finns inom området. Jan och Christina Rambergs studentlitteratur inom avtalsrätt används för att dessa böcker även till viss del beskriver stödbrev. Jan Ramberg har även skrivit artiklar inom området stödbrev samt rättsfallscommentarer angående NJA 1992 s. 375, NJA 1994 s. 204 och NJA 1995 s. 586. Den sistnämnda rättsfallscommentaren är en kommentar som Jan Hellner debatterat i en artikel från Juridisk Tidsskrift. Denna debatt blir en bra källa till kunskap då den speglar de mest framstående avtalsrättarna i Sverige och deras syn på detta sista

⁸ Lars Gorton, Stödbrev rediviva, 2005, s. 405.

avgörande från HD. Även Jan Hellners litteratur inom avtalsrättens område omnämner till viss del stödbrev och har därför studerats. Leif Gäverths bok är en omfattande beskrivning om stödbrev, dess tolkning och tillämpning fram till 1994. Michael Bogdan, Björn Lindquist, Claes Blix och Krister Moberg gav 1991 tillsammans med handelsrättsliga institutionen vid Lunds Universitet ut en artikelsamling angående stödbrev och deras framtid inom svensk rätt. Denna ger en bra beskrivning på hur stödbrev tolkas och tillämpas tiden före 1991, alltså innan de tre avgörandena från HD. Claes Blix och Krister Mobergs artiklar har valts bort då de behandlar stödbrev som redovisningsproblem respektive ansvarsgenombrott, vilket inte behandlas i denna uppsats. Mattias Hedwall beskriver användandet av stödbrev i sin bok om tolkning av kommersiella avtal. Knut Rodhe beskriver i en artikel från 1984 hur han ser på moderbolags ansvar för dotterbolags skulder. Denna artikel blir aktuell för att den belyser lite av problemen som finns runt användandet av stödbrev i kontexten moderbolag – dotterbolag.

Litteraturstudien går sedan vidare genom att behandla de flesta böcker inom avtalsrätten. Detta innebär att verk skrivna av Axel Adlercreutz, Jan och Christina Ramberg, Bert Lehrberg, Jan Hellner och Kurt Grönfors har studerats. Alla dessa verk klassas som standardverk inom avtalsrättens område. Verken av Axel Adlercreutz och Jan och Christina Ramberg är allmänt accepterad studentlitteratur inom avtalsrätt. Dessa täcker på ett bra sätt in det grundläggande i avtalsrätten. Till dessa läggs Bert Lehrbergs bok, denna beskriver också de grundläggande elementen inom avtalsrätten och hur bundenhet uppstår. Jan Hellner och Kurt Grönfors har mer specialinriktat sig i sina böcker. Även dessa täcker dock på ett bra sätt in avtalsrätten och avtalsbundenhet. Ytterligare en specialinriktad bok skriven av Ola Svensson användes i denna uppsats. Den beskriver viljeförklaringen på ett väldigt grundläggande sätt och blir därför ett bra komplement till de övriga böckerna för att förstå hur bundenhet uppstår.

All denna litteratur ligger till grund för att kunna analysera de avgöranden, NJA 1992 s. 375, NJA 1994 s. 204 och NJA 1995 s. 586, som HD tagit angående stödbrev. De utgör stommen i den vidare analysen och resonemanget kring stödbrev, dess problem, tolkning och hur de bör bedömas. Vid sidan av dessa tre avgöranden har även det så kallade Scandorama-fallet studerats. HD har inte gett prövningstillstånd för detta fall och därför används TR:s och HovR:s bedömningar i analysen.

3 Stödbrev

Stödbrev skiljer sig från bindande avtal men även till viss del från garantiutfästelser och borgenåtaganden. Den följande beskrivningen av stödbrev och dess uppbyggnad görs för att på ett bra sätt kunna peka på hur ett stödbrev skiljer sig från övriga avtalsrättsliga rättshandlingar och på vilka sätt stödbrev blir svårbedömda.

3.1 Beskrivning

Stödbrev benämns ofta i svensk rättsvetenskap med det engelska uttrycket ”letter of comfort”. Uttryck härstammar från engelsk juridisk litteratur och förutom denna benämning används även uttryck som ”letter of support”, ”letter of responsibility” eller ”letter of awareness”. Det finns säkerligen fler uttryck för denna typ av utfästelse på både svenska och engelska.⁹ På tyska förekommer ofta uttrycket ”Patronatserklärung”.¹⁰ Inom engelsk juridik skiljer sig de olika uttrycken från varandra genom att beskriva stödbrev med olika innehåll och med olika värde. I svensk rättsvetenskap verkar det ganska entydigt att de olika uttrycken blandas när det talas om stödbrev. Detta har lett till att uttrycken på svenska i princip betyder samma sak och är laddade med samma värde.¹¹ Därför brukar alla uttrycken samlas under en och samma benämning, stödbrev.

Stödbrev utgör en utsaga eller ett åtagande att i någon form stödja en prestationsskyldig. Det viktigaste vid bedömningen av en sådan rättshandlings innehåll och tillämpning är ordalydelsen och parternas uppträdande.¹² Detta framkommer även i de tre avgörandena från HD som ska behandlas närmare längre fram. Det finns många former av affärsrelationer som kan leda till uppkomsten av stödbrev. Ett vanligt förekommande fall är att stödbrev utfärdas av ett moderbolag som genom handlingen går i god för sitt dotterbolag.¹³ Ett stödbrev kan också vara aktuellt för att underlätta för dotterbolag vid olika former

⁹ Mattias Hedwall, *Tolkning av kommersiella avtal*, 2004, s. 190.

¹⁰ Jan Ramberg – Christina Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, 2007, s. 152.

¹¹ Björn Lindquist, *Letters of comfort – något om dess framtid i Sverige*, 1991, s. 24-25.

¹² Lars Gorton, *Stödbrev rediviva*, 2005, s 403.

¹³ Mattias Hedwall, *Tolkning av kommersiella avtal*, 2004, s. 190.

av kreditgivning.¹⁴ En anledning till att handlingen inte benämns som ett avtal eller en säkerhet är att moderbolaget vill få det att se ut som om de lovar utan att egentligen lova något. Därför använder de medvetet uttryck med oklar innebörd.¹⁵

Innehållet i ett stödbrev skiljer sig från den vanliga utfästelseterminologin just för att det inte ska vara en bindande utfästelse utan bara anses som moderbolagets avsiktsförklaring. Genom handlingen avser moderbolaget att använda sitt inflytande i dotterbolaget så att detta fullföljer sina åtaganden mot exempelvis en bank men moderbolaget har ingen avsikt att lämna garanti eller borgen.¹⁶ En anledning till detta är att moderbolaget inte vill belasta sin balansräkning med ett sådant åtagande.

I flera länder runt om i världen ska garanti eller borgensåtagande tas med i balansräkningen och detta kan inverka på bolagets möjlighet att lämna andra garantier eller ta upp nya krediter. Huruvida ett stödbrev ska tas med i redovisningen enligt svensk rätt beror på innehållet i stödbrevet och hur detta ska tolkas.¹⁷ I vissa fall kan ett moderbolag vara förhindrat genom avtal att åta sig borgensförbindelser. Exempelvis i de fall då moderbolaget tagit på sig en så kallad negativklausul i ett låneavtal. Utgivande av stödbrev kan då vara en smidigare lösning, det är nämligen inte utrett om negativklausulen även kan förhindra dessa.¹⁸

Det handlar alltså inte om att moderbolag inte litar på sitt dotterbolags betalningsvilja eller betalningsförmåga utan ofta handlar det om en ovilja att ingå ett rättsligt bindande borgensåtagande. Då ett sådant åtagande påverkar moderbolaget på flertalet sätt t.ex. genom att belasta bokslut eller försämra moderbolagets egen kreditvärdighet.¹⁹

3.1.1 Starka och svaga stödbrev

Utformningen av ett stödbrev kan se ut på många olika sätt och ett stödbrev kan ha karaktär av olika slags åtaganden, exempelvis garanti eller borgen. I internationell juridisk litteratur förekommer siffror på allt från tre former upp till elva olika former av stödbrev. Det finns författare även inom svensk

¹⁴ Leif Gäverth, Anm. Av Torsten Iversen Støtteerklæringer, 1994, s. 707.

¹⁵ Jan Ramberg – Christina Ramberg, Allmän avtalsrätt, 2007, s 152-153

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Mattias Hedwall, Tolkning av kommersiella avtal, 2004, s. 190-191.

¹⁸ Martin Jonasson, Letters of Comfort – en introduktion, 1991, s. 8.

¹⁹ Michael Bogdan, Letters of Comfort i ett internationellt perspektiv, 1991, s. 10.

rättsvetenskap som kategoriserar stödbrev i elva olika grundformer.²⁰ I svensk juridisk litteratur brukar det dock talas om tre olika grundformer av stödbrev.²¹ För enkelhets skull nöjer jag mig med dessa tre former i min fortsatta framställning.

Stödbrev kan innefatta klara åtaganden och klart beskrivna avsikter och förbindelser. De kan i vissa fall till och med gå att likställa med en garanti, dessa kallas ibland för starka eller hårda stödbrev. Dessa innehåller ofta uttryck som ”vi åtar oss”, ”såsom egen skuld” eller liknande. Ett stödbrev av denna form blir oftast bindande för den utgivande parten.²²

Samtidigt kan stödbrev innehålla konstateranden utan något klart uttryck för åtagande eller väldigt luddigt beskrivna avsikter, dessa kallas ibland för svaga eller mjuka stödbrev. Dessa innehåller uttryck såsom ”vi är medvetna om”, ”dotterbolagets ledning åtnjuter vårt fulla förtroende” eller liknande. Karaktäristiskt för dessa är att de bara innehåller objektiva fakta och blir därför sällan bindande för den utgivande parten.²³

3.1.2 Mellanformer

Till det ovan sagda tillkommer en uppsjö av mellanformer av stödbrev. Det är dessa som i juridisk mening är komplicerade. Dessa kan innehålla uttryck såsom ”vi bekräftar att det är vår nuvarande och framtida avsikt att se till att vårt dotterbolag har tillräckligt med kapital för att kunna fullfölja sina nuvarande åtaganden” eller ”vi förbinder oss att köpa dotterbolags produkter i sådan omfattning och till sådana priser att bolaget får tillräckliga medel att bestrida sina kostnader, inklusive ränta och amorteringar på lån”. Vid en första anblick kan de lova väldigt mycket men vid en närmare anblick är de väldigt allmänt skrivna och innehåller oftast inga uttryck från den vanliga utfästelseterminologin.²⁴

Stödbrev kan med andra ord vara av ”varken eller”-karaktär, ”både och”-karaktär och alla där emellan. Detta gör att stödbrev blir något av det svarta fåret bland avtalsrättsliga rättshandlingar.²⁵ Vilket i sin tur gör att det kan vara svårt att förstå varför stödbrev godtas som en legitim och ibland helt avgörande handling i ett

²⁰ Knut Rodhe, Moderbolags ansvar för dotterbolags skulder, 1984, s. 496-497.

²¹ Leif Gäverth, Stödbrev, 1994, s. 26-27.

²² a.a., s. 27-28.

²³ a.a., s. 27.

²⁴ a.a., s. 28-31.

²⁵ Lars Gorton, Stödbrev rediviva, 2005, s. 404-406.

samarbete. För att klargöra varför måste stödbrev sättas in i kontexten att två företag vill göra affärer tillsammans. Detta trots att de inte är överens om alla delar i samarbetet och därför väljer en otydlig kompromiss istället för en klar lösning. Då klarnar bilden om varför företag ändå väljer att godta dessa ensidiga utfästelser. Parternas förhoppning är att samarbetet ska fortlöpa utan några större problem. Deras vilja att få till ett samarbete är alltså större än deras rädsla för en eventuell framtida tvist. De väljer att bortse från en uppenbar risk till förmån för ett otydligt överenskommet samarbete.²⁶

Det som framförallt gör att stödbrev inte går att likställas med ett fullt ingånget avtal är det faktum att ett stödbrev är ensidigt. Det krävs alltså inget svar från den mottagande parten.

3.2 Stödbrevs uppbyggnad

Stödbrev kan vara uppbyggda på flera olika sätt och innehållet i sådana handlingar skiljer sig från fall till fall. Vissa generella likheter är dock genomgående i de flesta stödbrev. I det följande kommer det presenteras olika typer av fakta som stödbrev kan innehålla.

3.2.1 Objektiva fakta

Stödbrev innehåller generellt sett fakta i form av objektiva och verifierbara yttre omständigheter. Dessa kan uttryckas som att ”XX är vårt helägda dotterbolag”, ”vi äger YY % av bolaget XX” eller liknande. Information av denna sort ges för att den ska verka som ett påtryckningsmedel på mottagande part. Ju större andel ägande desto större trygghet förmedlas till mottagande part genom stödbrevet. Förhoppningen är att tryggheten som förmedlas ska bli så stark att mottagande part presterar. Om informationen skulle vara falsk borde en mottagande part kunna kräva skadestånd för kontraktsbrott. Detsamma gäller om omständigheten är riktig men avgivande part vet om att den kommer att förändras inom en snar framtid. Exempelvis om det helägda dotterbolaget är på väg att säljas.²⁷ Moderbolaget har alltså ett culpa ansvar gentemot mottagaren av stödbrevet om uppgifterna om de faktiska förhållandena är felaktiga.²⁸

²⁶ Lars Gorton, Stödbrev rediviva, 2005, s. 406.

²⁷ Michael Bogdan, Letters of Comfort i ett internationellt perspektiv, 1991, s. 16.

²⁸ Björn Lindquist, Letters of comfort – något om dess framtid i Sverige, 1991, s. 27.

3.2.2 Subjektiva fakta

Ett annat typiskt drag hos ett stödbrev är att det innehåller subjektiva beskrivningar. Såsom att beskriva utställarens inställning till avtalsituationen. Den mest vaga subjektiva beskrivningen borde vara att utställaren bara förklarar sin vetskap om den förestående prestationen och sin tacksamhet för tillmötesgåendet osv. Beskrivningar av detta slag bör inte kunna ligga till grund för något som helst ansvar. Ett starkare uttalande är de fall av typen: ”dotterbolagets ledning åtnjuter vårt fulla förtroende”. Men ett uttalande av denna sort borde bara föranleda ansvar om det går att bevisa att uttalandet är en lögn vilket torde vara mycket svår. Uttalande som ”det är vår policy att behandla vårt dotterbolags skuld som vår egen” eller ”vi ser det som vårt ansvar att vårt dotterbolag betalar sina skulder till er” är mer förpliktande med ansvar. Lika så uttalande som ”vårt dotterbolag har alltid betalt sina skulder, det har vi sett till” trots att ett sådant uttalande mer beskriver en objektiv fakta och inte en beskrivning av utställarens inställning till avtalsituationen.²⁹

Gemensamt för dessa uttalanden är att de mer och mer övergår till att bli en typ av säkerhet för mottagaren om dotterbolaget inte klarar av att betala sina skulder. Frågan som kvarstår är i vilken utsträckning uttalanden av denna typ binder utställaren i juridisk mening.³⁰

3.2.3 Framtidsutfästelser

Utfästelser för framtiden är också ganska vanliga i stödbrev. Dessa kan ha lydelsen ”vi avser att behålla vårt aktieinnehav i dotterbolaget under skuldens löptid” eller liknande. Bryter utställaren mot en sådan utsaga kan det bli fråga om skadeståndsansvar om mottagaren lidit skada pga. utställarens handlande. I generella drag handlar det om att moderbolaget håller dotterbolaget under armarna under lånetiden men utan att åta sig ett borgensåtagande eller liknande. Detta borde samtidigt betyda att stödbrevet endast är gällande för den mottagande parten. Dotterbolaget eller dess eventuella konkursbo borde inte kunna använda stödbrevet för att kräva pengar av moderbolaget.³¹

²⁹ Michael Bogdan, *Letters of Comfort i ett internationellt perspektiv*, 1991, s. 17.

³⁰ Ibid.

³¹ a.a., s. 18.

3.2.4 Medveten otydlighet

Som nämnts ovan blir ofta avsikten med stödbrev att ge sken av att lova något utan att egentligen lova något för att få motparten att prestera.³² Detta utan att behöva lämna garanti eller borgen. Anledningen är att en motpart aldrig skulle godta ett stödbrev som uttrycker att utfärdande part endast förpliktar sig moraliskt. Utställaren av ett sådant stödbrev löper aldrig risken att en domstol skulle bedöma handlingen som kännbar ur ett juridiskt perspektiv. Således blir handlingen inget värd som påtryckningsmedel för den mottagande parten. Med ett liknande resonemang är det klart varför den utställande parten inte uttryckligen beskriver sin vilja att helt binda sig då detta skulle utgöra ett rättsligt ansvar för denne.³³

³² Knut Rodhe, Moderbolags ansvar för dotterbolags skulder, 1984, s. 497.

³³ Michael Bogdan, Letters of Comfort i ett internationellt perspektiv, 1991, s. 11.

4 Avtalsbundenhet

Det framgick ganska tidigt att bedömning av stödbrev präglas av osäkerhet och att det egentligen inte finns några säkra vägar att gå vid utställandet av ett sådant. Författarna till de olika verken som nämns i litteraturstudien ovan är egentligen bara eniga om en sak och det är att stödbrev är en svårbedömd rättshandling. För att på allvar ta sig an uppgiften att bedöma stödbrev måste det till en djupdykning i avtalsrätten, för att som ett första steg klargöra hur avtalsbundenhet kommer till stånd.

4.1 Vilja, viljeförklaring och tillit

Traditionellt sett har avtalsbundenheten vilat på tre moment. Det första momentet är att parterna haft viljan att binda sig. Det andra momentet är att antingen skriftligen eller muntligen skapa en viljeförklaring som kommunicerar denna vilja att binda sig. Det räcker alltså inte att tänka tanken att vilja ingå avtal utan det krävs handling. Slutligen krävs det tillit av motparten, en tillit till viljeförklaringen och hur denna uppfattas. Om dessa tre moment är uppfyllda; båda parter har viljan att binda sig, de kommunicerar samstämmiga viljeförklaringar och tillit till dessa, är parterna bundna av avtal. Detta brukar betecknas som gemensam partsavsikt eller partsvilja.³⁴

Gemensam partsavsikt eller gemensam partsvilja är själva grundbulten för att avgöra om ett avtal kommit till stånd. Detta innebär att ett avtal endast blir bindande om det utgör en tvåsidig rättshandling, båda parter måste alltså vara i samtycke för att bundenhet ska uppnås.³⁵ Likväl är de ensidiga viljeförklaringar som vardera part meddelar bindande för den avgivande parten.³⁶ Både anbud och accept klassas som rättsligt bindande viljeförklaringar i svensk rätt.³⁷ Egentligen skulle avtalsbundenheten kunna beskrivas såsom ”dubbla självbindningar”. Dessa råkar ha innehåll som sammanfaller och leder till avtalsbundenhet.³⁸

³⁴ Jan Ramberg – Christina Ramberg, Allmän avtalsrätt, 2007, s. 79.

³⁵ Axel Adlercreutz, Avtal Lärobok i allmän avtalsrätt, 2000, s. 14.

³⁶ Kurt Grönfors, Avtalsgrundande rättsfakta, 1993, s. 18.

³⁷ Bert Lehrberg, Avtalsrättens grundelement, 2006, s. 81.

³⁸ Kurt Grönfors, Avtalsgrundande rättsfakta, 1993, s. 20.

4.1.1 Viljeförklaringen

Det är viljeförklaringen som gör en part bunden. Detta synsätt brukar betecknas som förklarings teorin.³⁹ Viljan måste alltså på något sätt förmedlas för att bundenhet ska uppstå. En viljeförklaring frambringas i normalfallet då en person förklarar sin vilja genom att verbalt uttala vissa ord inför motparten eller skriftligen nedskrivna, underteckna och tillhandahålla sin vilja till motparten.⁴⁰

Dock räcker inte detta för att en viljeförklaring ska gälla. Det krävs även sådana omständigheter som bevis för att det inte råder någon tvekan om att det är en viljeförklaring. Som exempel kan ges situationen då en skådespelare, en lärare eller en komiker i sin yrkesutövning uttalar att denna överlåter en sak för ett visst belopp. Situationen gör då att en viljeförklaring egentligen inte skett utan endast varit en del i skådespeleriet, undervisningen eller skämtmomentet. Normalt krävs det inte några bestämda ord för att en viljeförklaring ska anses föreligga. Det enda kravet enligt viljeteorin är att uttrycket som används ska spegla avgivarens vilja. Exempelvis skulle uttrycket "tjolahoppsansa" kunna vara en viljeförklaring om parterna kommit överens om detta sen innan.⁴¹ Att ordvalet inte är juridiskt avgörande är något som omskrivs i modern rättsvetenskap och rättspraxis. Dock är det en tolkningsfråga hur uttrycken ska bedömas, om det ska få värdet av en viljeförklaring eller om det ska bedömas som ett skämt.⁴²

Inom nordisk såväl som svensk rätt ligger viljeförklaringsbegreppet i nära samband med rättshandlingsbegreppet. Dock krävs det att vissa rekvisit är uppfyllda för att en viljeförklaring ska ge upphov till rättsverkningar. Avgivaren måste ha rättslig handlingsförmåga och eventuella formkrav måste uppfyllas.⁴³

4.1.2 Tillitsteorin

Det finns inga krav på att viljeförklaringen måste stämma överens med den faktiska viljan hos en part. Denna ståndpunkt brukar betecknas tillitsteorin eller

³⁹ Jan Ramberg – Christina Ramberg, Allmän avtalsrätt, 2007, s. 33.

⁴⁰ Ola Svensson, Viljeförklaringen och dess innehåll, 1996, s. 23-24.

⁴¹ Inom vissa lagar krävs det ett visst mått av ordformalism, t.ex. växel och check. Dessa ord krävs på respektive handling för dess giltighet. Se växellagen (1932:130) och checklagen (1932:131).

⁴² Ola Svensson, Viljeförklaringen och dess innehåll, 1996, s. 23-25.

⁴³ a.a., s. 31.

tillitsprincipen.⁴⁴ Grundtanken är att mottagaren av en viljeförklaring ska kunna lita på att rättshandlingen är bindande, att den kommer fullgöras och att viljeförklaringen ska tolkas såsom mottagaren tolkar den. Det är alltså tilliten till en viljeförklaring som skyddas.⁴⁵ Även i de fall viljeförklaringen av misstag inte stämmer överens med den faktiska viljan hos en part får viljeförklaringen rättsverkningar, om mottagande part är godtroende. Detta innebär att en viljeförklaring får rättsverkningar enligt sitt innehåll. Enda gången en avgivande part ska kunna frigöra sig från sin viljeförklaring är om förklaringsmisstaget är av väsentlig betydelse och ursäktligt. Dock är avgivaren ersättningskyldig gentemot den godtroende parten om avgivaren vill utnyttja sin rätt att bli obunden.⁴⁶

Den isolerade partsviljan är dock inte det enda som ligger till grund för en bedömning av en viljeförklaring. Till detta tillkommer också omständigheterna vid viljeförklaringens tillkomst.⁴⁷ Bundenheten av en viljeförklaring framkallas då viljeförklaringen mottas av motparten eller kommer till dennes kännedom.⁴⁸ Tillitsteorin innebär alltså i praktiken att bundenhet uppkommer när anbud och accept sammanfaller eller då utgivet anbud accepteras, då parterna visar en gemensam partsvilja. Detta är själva grundbulten inom hela avtalslagen.⁴⁹ Detta kallas också för avtalslagens modell för slutande av avtal.

4.2 Avtalslagens modell för slutande av avtal

För att ett avtal enligt svensk rätt ska anses vara ingånget lämnas ett anbud av en part, den mottagande parten måste sen inom en viss tidsfrist, acceptfristen, svara på detta anbud. Görs detta utan några invändningar så anses en ren accept vara lämnad och ett avtal vara ingånget.⁵⁰ Grunden i modellen är att parternas gemensamma avtal formas ur parternas samvilja.⁵¹ Denna modell kallas för anbud-accept-modellen och är den mest vedertagna modellen inom svensk avtalsrätt. Det finns dock vissa problem vid användandet av denna modell. Det första är att avgöra när ett anbud är bindande och vad som ska klassas som ett anbud. Det andra är att avgöra om accepten som lämnas är ren eller oren. Det

⁴⁴ Att den svenska avtalslagens regler vilar på en tillitsteoretisk grund beskrivs uttryckligen i motiven till 32 § 1 st. AvtL.

⁴⁵ Bert Lehrberg, *Avtalsrättens grundelement*, 2006, s. 60.

⁴⁶ Ola Svensson, *Viljeförklaringen och dess innehåll*, 1996, s. 38-40.

⁴⁷ a.a., s. 43.

⁴⁸ Kurt Grönfors, *Avtalsgrundande rättsfakta*, 1993, s. 21-22.

⁴⁹ a.a., s. 44-45.

⁵⁰ Jan Ramberg – Christina Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, 2007, s. 90.

⁵¹ Kurt Grönfors, *Avtalsgrundande rättsfakta*, 1993, s. 17.

tredje är att ett avtal i praktiken inte kommer tillstånd genom endast ett anbud och en accept utan oftast handlar det om en mängd dokument som sänds mellan parterna.⁵²

Det viktigaste är dock att ha de tre momenten som nämns ovan i minnet. Är de tre uppfyllda anses bundenhet föreligga. Avtal kan delas in i tre kategorier; konsensusavtal, formalavtal och realavtal. Gemensamt för alla dessa former av avtal är att de kräver två samstämmiga viljeförklaringar.⁵³ De är alla, till skillnad från stödbrev, tvåsidiga rättshandlingar. Till detta ska läggas giltighetsregeln. Antag att det i en avtalsituation inte finns gemensam partsvilja men att ett avtal ändå ingåtts, genom exempelvis en oren accept som passerat obemärkt, och att någon form av fullgörelse skett. I en sådan situation går det inte att förkasta avtalet utan det blir giltigt och en tolkning av avtalsinnehållet blir aktuell.⁵⁴

4.2.1 Löftesprincipen

De två karakteristiska avtalsmekanismerna, anbud och accept, är att anse såsom två separata rättshandlingar och respektive handling är ensidigt bindande för utgivande parten. Anbudsgivaren brukar anses bunden då mottagaren tagit del av ett skriftligt anbud. Denna bundenhet bygger på löftesprincipen och bundenheten är ensidig och gäller enbart för givaren av anbudet. Löftesprincipen är grundläggande inom avtalsrätten och anledningen till detta är att den mottagande parten, utan risk att anbudet återkallas, ska få chansen att undersöka, kontrollera och överväga anbudet under acceptfristen.⁵⁵ Samtidigt gäller samma sak för accepten. Om denna lämnas efter att acceptfristen utgått eller är att anse såsom oren får den karaktär av ett avslag på det givna anbudet och blir själv ett nytt anbud. Acceptgivaren övergår då till att bli ny anbudsgivare. Skulle accepten anses som en ren accept har avtalsbundenhet inträtt och parterna slutit ett avtal.⁵⁶

4.2.2 Det gemensamma avtalsslutet

Det ska sägas att den svenska avtalslagen öppnar för andra sätt att ingå avtal. Att anbud-accept-modellen inte är det enda sättet att sluta avtal på inom svensk rätt

⁵² Jan Ramberg – Christina Ramberg, Allmän avtalsrätt, 2007, s. 80-81.

⁵³ Axel Adlercreutz, Avtal Lärobok i allmän avtalsrätt, 2000, s. 21-22.

⁵⁴ Jan Ramberg – Christina Ramberg, Allmän avtalsrätt, 2007, s. 132.

⁵⁵ Axel Adlercreutz, Avtal Lärobok i allmän avtalsrätt, 2000, s. 22-23.

⁵⁶ Jan Ramberg – Christina Ramberg, Allmän avtalsrätt, 2007, s. 90.

framgår av 1 § AvtL.⁵⁷ En annan modell för slutande av avtal kan kallas det gemensamma avtalsslutet. I denna modell följer parterna ingen direkt ordning utan det är mer viljan att sluta ett avtal som gör att avtalet sluts när båda parter är nöjda och har skrivit under avtalet. Det spelar ingen roll när eller hur diskussionerna har förts eller när parterna skrivit under avtalet. Det viktigaste är att parterna är överens.⁵⁸ Reglerna för avtals ingående går att hitta i AvtL:s första kapitel. Reglerna är ofullständiga och dispositiva. Därför är det upp till parterna själva att helt bestämma hur de vill ingå avtal. Det ses som en självklarhet att parterna själva ska kunna skraddarsy en lösning som passar just deras situation.⁵⁹

4.2.3 Konkludent handlande och passivitet

Ett avtal kan också komma till stånd genom konkludent handlande. Detta kallas också tyst accept eller accept genom realhandlande. Konkret innebär detta att någons aktiva handlande bekräftar att denna anser sig bunden. Det kan gälla vid köp av en vara, parkerandet av en bil eller att kliva på en buss. Handlingen som utförs blir accepten för de anbud som ges; tar varan och betalar för den, betalar parkeringsavgiften, stiger på bussen och betalar biljetten.⁶⁰

Även passivitet skulle kunna leda till avtal. Då handlar det mest om att avgivande part inser att svarande part missuppfattat rättshandlingen men inte meddelar detta. Det passiva handlandet leder då till att missuppfattningen kan bli bindande för parterna. Detta dolösa beteende kan dock vara svårt att bevisa men möjligheten eller risken till passiv bundenhet finns.⁶¹

4.2.4 Pacta sunt servanda

En grundläggande princip inom avtalsrätten är pacta sunt servanda vilket betyder "avtal ska hållas". Egentligen rymmer uttrycket inget konkret innehåll då det inte är preciserat av rättsregler och således inte går att tillämpa på bestämda situationer.⁶² Uttrycket att avtal ska hållas är inte heller någon rättsregel i vanlig mening då det saknar rättsfakta och rättsverkningar i sin formulering. Likväl behandlas detta korta uttryck på samma sätt som en faktisk rättsregel. "Avtal" tar

⁵⁷ Jan Ramberg – Christina Ramberg, Allmän avtalsrätt, 2007, s. 79.

⁵⁸ Axel Adlercreutz, Avtal Lärobok i allmän avtalsrätt, 2000, s. 20-21.

⁵⁹ Jan Ramberg – Christina Ramberg, Allmän avtalsrätt, 2007, s. 92.

⁶⁰ a.a., s. 98.

⁶¹ a.a., s. 112.

⁶² Kurt Grönfors, Avtal och omförhandling, 1995, s. 17-18.

formen av rättsfakta och ”ska hållas” iklär sig rollen som rättsverkning. Uttrycket slår i mångt och mycket fast utgångspunkten för det fortsatta juridiska resonemanget i varje konkret fall.⁶³

I och med införandet av 36 § AvtL ges möjligheten att jämka eller förändra ett avtals innehåll. Satsen pacta sunt servanda iklär sig inte längre rollen som ett avgörande argument för att avtalet ska hållas utan mer ett återhållande argument mot en jämkning eller förändring. Detta innebär att frasen ”avtal ska hållas” mer får innebörden att ”avtal ska genomföras”. Incitamentet att avtal ska uppfyllas förstärks dock av 36 § AvtL.⁶⁴ Vidare kan sägas att pacta sunt servanda kanske mer speglar en löftesprincip. Detta bygger på att förpliktelse inträder för en part om denne utfärdar ett löfte. Det spelar ingen roll om detta löfte är ensidigt eller utgör en del i en tvåsidighet. Det finns nämligen inget krav på motprestation inom svensk rätt för att utlösa en rättshandlings bindande verkan.⁶⁵ Följande resonemang pekar på att stödbrev borde bli bindande för en utgivande part. Ges ett löfte ska detta löfte uppfyllas eller genomföras.

4.3 Ensidig bundenhet

Det finns tillfällen då det förekommer ensidig bundenhet i avtalsförhållanden. Generellt sätt är ett sådant avtal något som rättsordningen fördömer då det oftast är en klart överlägsen part som kan få till stånd ett sådant avtal just pga. sin överlägsenhet. Dessa avtal är undantag till det som nämnts ovan.

Ramavtal är exempel på ett sådant avtalsförhållande. I ett ramavtal kan en underleverantör vara bunden medan motparten är fri att välja när, hur mycket och om de alls vill beställa.⁶⁶ Detta är även fallet vid optionshandel. En part köper en del av ett företag och har option att köpa resten sen. Optionen blir en sorts rättighet för att senare få köpa. Men kan iklä sig rollen av en sorts köbricka om det finns flera köpare. Om optionen utnyttjas eller ej är upp till innehavaren av optionen vilket innebär att motparten är bunden av optionen om innehavaren väljer att utnyttja den, alltså ensidig bundenhet.⁶⁷

⁶³ Kurt Grönfors, Avtal och omförhandling, 1995, s. 20-21.

⁶⁴ a.a., s. 23.

⁶⁵ Bert Lehrberg, Avtalsrättens grundelement, 2006, s. 70-71.

⁶⁶ Jan Hellner, Kommersiell avtalsrätt, 1993, s. 27.

⁶⁷ a.a., s. 40-41.

4.4 Tolkning

Stödbrev innehåller ofta en medveten otydlighet och det kan vara svårt att klargöra en gemensam partsuppfattning ur en sådan rättshandling, om det ens finns någon. Om det inte finns någon gemensam partsvilja eller om denna är väldigt svår att hitta måste det till en tolkning av stödbrevet.

Ett sätt att tolka ett avtal är att tillämpa culpa. Den part som utfärdat stödbrevet borde se till att det inte går att misstolka. Ett annat sätt är att tolka till nackdel för den part som bär ansvaret för den oklara formuleringen, vilket åter oftast är den part som utfärdat det.⁶⁸ Enligt 36 § 2 st. AvtL ska hänsyn tas till partsförhållanden vid jämkning av oskäligen avtalsvillkor. Detta borde kanske även vara aktuellt vid tolkning av stödbrev. Om en av parterna intar en underlägsen ställning borde kanske den överlägsne parten få bära konsekvenserna genom en tolkning av stödbrevet till dennes nackdel. Samtidigt kan ju denna obalans vara själva anledningen till att stödbrevet författats till att börja med.⁶⁹

Jan Hellner menar att om ett moderbolag på något sätt erkänner sig ha ett ansvar för dotterbolags skuld, så borde en tröskel vara passerad och moderbolaget bli juridiskt ansvarigt för skulden. Ett moderbolag som inte vill ha ansvar för dotterbolags skuld måste då uttrycka sig väldigt försiktigt och noga för att inte bli juridiskt bundna. Vilket i sin tur skulle kunna leda till att mottagaren av stödbrevet inte godkänner det. Detta är ett lätt sätt att lösa hela situationen på. Speciellt då det inte finns något rätt eller fel i juridisk mening om hur ord ska tolkas och vilket värde olika formuleringar ska tillmätas.⁷⁰ Det finns några metoder som används vid avtalstolkning som även borde kunna användas vid tolkning av stödbrev.

4.4.1 Språkinriktad tolkningsmetod

Eftersom båda parter på något sätt accepterat det stödbrev som utfärdats, den utfärdande parten genom utfärdandet och mottagande part genom prestation, borde det vara ganska rimligt att tolkning borde utgå från ordalydelsen. Om stödbrevet är utfärdat med förpliktelseterminologi, uttryck som ”vi lovar”, ”vi garanterar”, ”vi åtar oss att” osv., borde detta vara ett tecken på att en utfästelse föreligger. Används uttryck som ”vi räknar med”, ”det är vår policy” eller liknande så borde inte en utfästelse föreligga.⁷¹

⁶⁸ Jan Ramberg, Medveten otydlighet som avtalsrättsligt problem, 1992/93, s. 359.

⁶⁹ a.a., s. 366-367.

⁷⁰ Jan Hellner, Kommersiell avtalsrätt, 1993, s. 80.

⁷¹ Jan Ramberg, Medveten otydlighet som avtalsrättsligt problem, 1992/93, s. 364-365.

4.4.2 Systeminriktad tolkningsmetod

En annan metod är att studera stödbrevet som en helhet och att genom dess struktur försöka få fram en bra tolkning. En sådan analys kan mycket väl ge en omstridd formulering en helt annan innebörd. T.ex. de rätt vanligt förekommande skrivelserna om att moderbolaget i framtiden ska behålla aktier i dotterbolaget. Själva aktieägandet borde inte spela någon roll för kreditgivningen och därför blir en sådan skrivelse inte värd speciellt mycket. Vid en systeminriktad tolkningsmetod kan alltså en sådan formulering sänka värdet på hela stödbrevet.⁷²

4.4.3 Objektiv tolkning

Vid tolkning av en viljeförklaring ska enligt svensk rätt beaktas vad som framstår som rimligt och ändamålsenligt. En objektiv tolkning i vid mening ska ske. Detta innebär att ordens språkliga innebörd inte är det enda som ska tas hänsyn till. En bedömning ska göras så att tolkningen blir till en nackdel för den som haft bäst möjlighet att undanröja eventuella oklarheter och till fördel för den part som är förpliktad.⁷³ Ett grundelement inom avtalstolkning är att avtal tolkas i enlighet med hur den mottagande parten tolkat avtalet, dennes tolkning måste dock vara befogad.⁷⁴

⁷² Jan Ramberg, Medveten otydlighet som avtalsrättsligt problem, 1992/93, s. 365-366.

⁷³ Ola Svensson, Viljeförklaringen och dess innehåll, 1996, s. 50.

⁷⁴ Bert Lehrberg, Avtalsrättens grundelement, 2006, s. 60.

5 Svensk rättspraxis

Det finns tre avgöranden från HD som behandlar stödbrev och tolkning av dessa. Detta till trots är det fortfarande osäkert hur ett stödbrev ska behandlas inom svensk rätt. Detta beror till stor del på att HD använder olika tolkningsformer i de olika fallen. I den följande genomgången redogörs det för svensk rättspraxis och för de tolkningsmetoder HD använt i vardera fallet. Vidare följer också en genomgång av ett fall från HovR som HD inte lämnat prövningstillstånd för. Detta görs för att visa på behovet av ytterligare praxis inom området. Utgivande part betecknar ofta stödbrev felaktigt för "letter of intent". HD gör dock bedömningen att det rör sig om stödbrev trots brevens beteckningar.

5.1 Himle Turist (NJA 1992 s. 375)

Det första avgörandet från HD som berör bedömningen av stödbrev är från 1992. Bakgrunden till ärendet är inte viktigt för bedömningen då HD fastställer att personerna som utfärdat stödbrevet inte haft behörighet att utfärda en sådan handling och därför blir handlingen ogiltig. Dock lämnar HD några generella kommentarer om stödbrev och bedömningen av sådana. De uttalanden i stödbrevet som HD nämner i sin bedömning har följande lydelse:

"Vi bekräftar härmed kommunens avsikt att genom stiftelsen Sol & Bad eller annat kommunalt organ vara och förbli majoritetsägare i Himle Turist AB under kreditens löptid. Sistnämnda bolag är även moderbolag för Leklandet i Varberg AB.

Vi uttalar vidare att det är vår långsiktiga policy att Himle Turist AB skall drivas på ett sådant sätt att det kan fullfölja sina åtagande mot Er."

HD gör bedömningen att dessa uttalanden i handlingen, som i målet betecknas som letter of intent, ska anses som en typ av förklaringar som inom svenskt juridiskt språkbruk saknar vedertagna beteckningar. Inom engelska har de flera olika benämningar bl.a. letter of comfort och letter of awareness. Det rör sig alltså om ett stödbrev trots den felaktiga benämningen. Dessa handlingar används ofta av moderbolag gentemot dotterbolags kreditgivare. Förklaringarna kännetecknas av att inte innefatta något uttryckligt borgensåtagande utan ger mer uttryck för en medvetenhet hos ett moderbolag gällande dotterbolags göranden.

HD uttalar vidare att i handlingar av detta slag formuleras mer eller mindre en avsikt att stödja dotterbolaget om detta skulle behövas under kredittiden. De kan även innehålla förklaringar om att moderbolaget avser att behålla aktiemajoriteten i dotterbolaget eller en förklaring om att moderbolaget har förtroende för dotterbolaget och dess ledning.

Enligt HD har rättsverkningarna av en sådan stödförklaring varit väl omdiskuterade i svensk rättsvetenskaplig litteratur och svårigheten vid bedömningen av dessa handlingar ligger i att de innehåller vagheter eller tvetydigheter. Dock kan det inte råda någon tvekan om att skadeståndsskyldighet kan uppkomma om utställaren av en sådan handling vållat skada genom att lämna felaktiga upplysningar. Skulle upplysningarna vara riktiga när de lämnas borde det åligga utställaren en skyldighet att upplysa om förhållandena skulle ändras.

För att avgöra om utfästelserna som lämnats är bindande eller ej måste det enligt svensk rätt avgöras genom att använda vanliga principer för avtalstolkning. Enligt HD innebär detta alltså att nyanser i förklaringens lydelse, omständigheterna vid handlingens tillkomst och parternas avsikter kan vara av betydelse.⁷⁵

5.2 Ljusne Kätting (NJA 1994 s. 204)

Det andra avgörandet från HD som tar upp bedömningen av stödbrev kom 1994. Bakgrunden i målet är väldigt rörigt och därför har bakgrundsbeskrivningen gjorts så övergripande och lättförståelig som möjlig.

5.2.1 Bakgrund

Söderhamns kommun äger Söderhamns Utvecklings AB (SUAB). SUAB bildades i huvudsak för att förvalta aktier i Ljusne Kätting AB (Ljusne Kätting). SUAB äger 33 % av aktierna i Ljusne Kätting. Ett annat företag, Bulten-Kanthal AB (Bulten-Kanthal), äger också 33 % av aktierna. Compagnie Francaise des Aciers Speciaux (Asfur) är ett franskt företag som vid ett flertal tillfällen levererat stål till Ljusne Kätting. En sådan leverans anlände till Ljusne den 13 oktober 1985. Ljusne Kätting försattes sedermera i konkurs den 14 oktober 1985. Asfur ansökte om stämning och yrkade att SUAB skulle stå kostnaden för stålet.

Upprinnelsen till målet är att Asfur tvekade att sända stål till Ljusne Kätting eftersom Asfur tvivlade på Ljusne Kättings betalningsförmåga. De krävde då en

⁷⁵ Jan Ramberg, Tolkning av s k stödförklaringar ("comfort letters"), 1994/95, s. 131.

skriftlig förklaring från Ljusne Kättings huvudaktieägare att denna stödde Ljusne Kätting. SUAB utfärdade då ett stödbrev, varpå stålet avsändes. Dagen efter dess ankomst till Ljusne Kätting förklarades Ljusne Kätting i konkurs och betalning uteblev.

I första hand hänvisas till ett brev på engelska författat av SUAB och sänt till Asfur. Brevet är dagtecknat den 27 september 1985 och har enligt Asfur utgjort en förutsättning för stålleveransen. Då SUAB i enlighet med brevet inte uppfyllt sitt åtagande att förse Ljusne Kätting med medel, ådrar sig SUAB en skyldighet att betala Asfur för stålet som levererades den 13 oktober 1985.

I andra hand gör de gällande att SUAB gjort sig skyldig till dolus alternativt culpa in contrahendo och är skadeståndsskyldiga gentemot Asfur. Asfur befarade att betalning för stålpartiet kunde utebli och stoppade därför leveransen tills betalning säkerställdes. Brevet som föranlett att Asfur levererat stålet till Ljusne Kätting är kraftigt missvisande. Dels vad gäller Ljusne Kättings lån på 20 Mkr från Bulten-Kanthal och dels att SUAB haft som avsikt att stödja Ljusne Kätting. Brevet har endast haft som uppgift att väcka tilltro till Ljusne Kättings betalningsförmåga. Slutligen har SUAB ådragit sig skadeståndsskyldighet genom att av vårdslöshet lämna felaktiga uppgifter.

SUAB bestrider och menar att brevet inte utgör en hållbar grund för Asfur att få betalt. De anser att brevet inte är en bindande betalningsutfästelse. Uttalandet att SUAB avsikt var att stödja Ljusne Kätting ska ses såsom en prognos för framtiden och var riktig i sak när brevet skrevs, likaså var uppgiften om lånet riktig i sak. SUAB anser inte att brevet är det som förmått Asfur att leverera stålet utan det är ett sedan tidigare tecknat leveransavtal.

5.2.2 HD:s bedömning

Lydelsen i brevet svenska översättning är följande:

”Denna skrivelse bekräftar att Söderhamns Utvecklings AB, ett företag som ägs av Söderhamns kommun, äger 33 % av aktierna i Ljusne Kätting AB.

I juli månad 1985 beviljade vi Ljusne Kätting AB ett lån av 20 milj SEK för att förbättra företagets likviditet.

Bulten-Kanthal AB äger också 33 % av aktierna i Ljusne Kätting AB. De beviljade likaså Ljusne Kätting AB ett lån av 20 mkr SEK vid samma tidpunkt och av samma skäl.

Vi, Söderhamns Utvecklings AB, förklarar att vi avser att stödja Ljusne Kätting även i framtiden, om det skulle bli nödvändigt.”

Precis som i målet från 1992 ger HD förklaringen att brevet är att anse såsom ett stödbrev.⁷⁶ Svårigheten med förklaringar av detta slag är att de ofta är vaga eller tvetydiga. Precis som i ovanstående fall så råder det ingen tvekan om att de kan bli skadestandsgrundande om de vållat skada pga. felaktigt innehåll eller om förhållanden ändras efter avgivandet utan att detta meddelas till motparten. Frågan om bundenhet genom en sådan förklaring måste enligt HD lösas med vanliga principer för avtalstolkning. Detta innebär att nyanser i förklaringens ordalydelse, omständigheter vid dess tillkomst och parternas avsikt kan få betydelse.

HD gör bedömningen att endast stödbrevet som sådant ej har betydelsen att SUAB åtagit sig någon omedelbar betalningsskyldighet för Ljusne Kättings skuld. Den utgör inte heller någon garanti att Ljusne Kätting ska fullgöra sina förpliktelser mot Asfur.⁷⁷

Stödbrev innehåller ofta information om moder- dotterbolagsförhållanden och uttalanden om dotterbolagets kreditvärdighet. Detta måls stödbrev går ett steg längre genom att beskriva hur huvuddelägarna lämnat stöd till Ljusne Kätting. Detta i ett läge då Asfur tvekat att sända stålet till Ljusne Kätting pga. deras ekonomiska situation. SUAB lämnade dock aldrig något stöd efter stödbrevets tillkomst trots att det fanns ett behov av stöd hos Ljusne Kätting. Detta gör att SUAB anses skyldiga att ersätta den skada som Asfur lidit pga. den obetalda ställeveransen.

Vid bedömning av den avsiktsförklaring som lämnas i stödbrevet använder alltså HD inte en ren bokstavstolkning. De baserade sin bedömning på förhållandena vid stödbrevets tillkomst och omständigheterna som följde.⁷⁸ HD uttalar följande i sin dom:

”Genom brevet får SUAB därför, åtminstone i förhållande till Asfur, med hänsyn till omständigheterna anses ha tagit på sig ett ansvar för Ljusne Kättings kapitalförsörjning i vart fall för så lång tid som omfattas av betalningsvillkoren för den aktuella ställeveransen.”

HD bedömer stödbrevet utefter de samlade omständigheterna vid dess tillkomst och tiden efter. Det hela slutar i ett tillitsresonemang. Stödbrevet är en direkt orsak till att Asfur sänder stålet, men det visar sig senare att uppgifterna i stödbrevet inte uppfylls av SUAB. De blir därför genom stödbrevet och

⁷⁶ Jan Ramberg, Tolkning av s k stödförklaringar (”comfort letters”), 1994/95, s. 131.

⁷⁷ a.a., s. 135.

⁷⁸ Lars Gorton, Stödbrev Rediviva, 2005, s. 410.

omständigheterna vid dess tillkomst skyldiga att ersätta Asfur för leveransen. Tidpunkten för stödbrevets utfärdande är i detta fall en viktig detalj.

5.3 S & W U.K. (NJA 1995 s. 586)

Det tredje målet som tar upp bedömningen av stödbrev är från 1995. Liksom fallet ovan är bakgrunden något invecklad. Fallet bygger på det följande.

5.3.1 Bakgrund

S. & W. Aktiebolag (SW) ingick i koncernen S.Invest. Ett dotterbolag till SW ville expandera till offshoremarknaden genom ett förvärv av en brittisk företagsgrupp (DIgruppen). SW bildade därför våren 1981 ett dotterbolag i Storbritannien (SWUK) som förvärvade DIgruppen. Köpeskillingen skulle erläggas i två delbetalningar på 800 000 GBP respektive 300 000 GBP. Dessa pengar lånade SWUK av PK banken. Två lånehandlingar upprättades, en 22 april 1981 på 800 000 GBP och en 10 juni 1982 på 300 000 GBP. Samtidigt med dessa upprättade SW två handlingar till PK banken, en 24 april 1981 benämnd letter of intent och en 12 juli 1982 benämnd letter of awareness.

S.Invest går i konkurs varpå företaget CTI den 5 mars 1985 förvärvar aktierna i SW genom avtal upprättat 15 februari 1985 med S.Invests konkursbo. Kort efter 15 februari sade PK banken upp SW:s krediter. 28 februari meddelar SW att de inte längre kan stödja SWUK finansiellt. SWUK:s lån sägs den 1 mars upp till omedelbar betalning. SWUK ansökte kort därefter om konkurs.

Banken krävde 8 maj 1985 i och med detta SW på resterande lånebelopp och åberopade de två stödbreven. SW bestred att handlingarna innefattade några rättsligt bindande åtaganden. Nordbanken trädde sedermera in som part istället för PK banken.

Båda stödbreven i målet innehåller tre stycken. De två första styckena i handlingen benämnd letter of intent innehar motsvarighet till det som sägs i de två första styckena i handlingen benämnd letter of awareness. I det första stycket uttrycker SW upplysningar om kännedom och samtycke till lånen från PK banken till SWUK. Dessa lån anges vara till fördel för moderbolaget SW. Som också utfäster sig att behålla ett 100-procentigt direkt eller indirekt ägande i SWUK. I andra stycket bekräftar SW bl.a. SWUK:s uppgifter i lånehandlingarna. De tredje styckena är dock utformade olika. I handlingen benämnd letter of intent har stycket fått lydelsen:

“It is our intention to see that the Borrower complies with all of the terms and conditions and to honour all of their respective obligations under the Facility Letter and under all related instruments.”

I handlingen benämnd letter of awareness har stycket fått lydelsen:

“It is our intention to see that the Borrower complies with all of the terms and conditions and to honour all of their respective obligations under the loan agreement.”

5.3.2 HD:s bedömning

Precis som i fallen från 1992 respektive 1994 gör HD bedömningen att båda breven är att anse såsom stödbrev. Ofta är dessa brev utfärdade av moderbolag åt kreditgivare för dotterbolags räkning. Det framhålls, liksom i ovan nämnda fall, att ett stödbrev kännetecknas av att ge uttryck för en medvetenhet hos ett moderbolag gällande dotterbolags göranden utan att innefatta något borgensåtagande. Dessutom förekommer ofta mer eller mindre markerad avsikt att vid behov stödja dotterbolaget under kredittiden. Det förekommer också åtaganden att moderbolaget ska behålla sitt ägande i dotterbolaget under denna tid. Om en avsiktsförklaring av denna sort även innefattar ett för framtiden bindande åtagande ska lösas enligt vanliga principer för avtalstolkning. Detta innebär att nyanser i förklaringens ordalydelse, omständigheter vid dess tillkomst och parternas avsikt kan få betydelse.

Avsiktsförklaringarna i de båda stödbreven i målet bedöms enligt HD ha samma rättsliga betydelse. Vid tiden för den första krediten på 800 000 GBP ville PK banken ha en garanti eller åtminstone ett stödbrev som i praktiken var en garanti för att utge en kredit till SWUK. SW ville dock inte utställa en garanti för att slippa ta upp den i bolagets årsredovisning. De utfärdade därför de två stödbreven.

HD menar i sin bedömning av stödbreven att PK banken aldrig frångick sitt krav på en bindande utfästelse. Samtidigt frångick aldrig SW sin ovilja att utställa en garanti och tolkade stödbreven som icke bindande. Denna skillnad i uppfattning mellan parterna om stödbrevens betydelse gör att HD bara dömer efter ordalydelsen i dem.⁷⁹ Omständigheterna vid stödbrevens tillkomst var ju sådan att det inte finns någon gemensam partsvilja. HD menar att lydelsen av avsiktsförklaringarna språkligt måste innebära att SW utfäster att infria SWUK:s förpliktelser gentemot banken. Detta motsägs inte av stödbrevens lydelse i övrigt.

⁷⁹ Jan Ramberg, Stödbrev och den svårfångade partsavsikten, 1995/96, s. 830.

Under dessa omständigheter får lydelsen av avsiktsförklaringarna innebörden att de är bindande utfästelser. CTI blir förpliktade att till banken betala för de resterande beloppen av lånen.

Domen ger till handen att stödbrev som på något sätt uttalar en avsikt att stödja en låntagare skall bedömas såsom regelrätta garantier, även om ord som ”garanti” eller ”borgen” inte använts i formuleringen.⁸⁰ Samtidigt gör denna språkliga bedömning att ett likhetstecken skall sättas mellan ”avsikt” och ”utfästelse” vilket inte kan vara meningen. Exempelvis skulle då en uttalad avsikt att acceptera ett anbud likställas med en accept. Visserligen leder domen till att utfärdare av stödbrev i framtiden inte kan vädra avsikter om sådant de absolut inte vill bli juridiskt bundna av. Detta borde ju vara ett incitament mot användandet av medveten otydlighet i rättshandlingar.

De två sistnämnda avgörandena från HD skiljer sig från varandra. I fallet från 1994 gör HD sin bedömning på alla omständigheter vid stödbrevets tillkomst. I detta fall från 1995 görs bedömningen enbart på ordalydelsen i stödbreven och avsiktsförklaringen bedöms som en regelrätt garanti. Det föreligger på grund av detta ingen klarhet i rättsläget och uppfattningen att HD:s dom från 1995 skulle dödat användandet av stödbrev är en grov överskattning.⁸¹ Detta visas än tydligare då stödbrev fortfarande används och har blivit föremål för fler stämningar.⁸²

5.4 Scandorama-fallet (T 358-99)

Detta är ett fall från Hovrätten över Skåne och Blekinge och det visar på att stödbrev fortfarande används. Det kan också ses som ett bevis för att HD bör lämna prövningstillstånd för fler fall där problematiken med stödbrev är aktuell. Fallet handlar egentligen om två olika stödbrev men båda stödbreven har samma lydelse i det stycke som bedömningen gäller.

5.4.1 Bakgrund

Ribema AB (Ribema) är ett bolag som sysslar med fastigheter. Ribema såldes till företaget Scandorama AB (Scandorama) och blev dotterbolag till detta. Inför ett byggprojekt beviljade S-E-Banken (SEB) ett byggnadskreditiv på 10 Mkr åt Ribema. Denna höjdes senare till 15 Mkr. Säkerheten för lånet bestod i två

⁸⁰ Jan Hellner, Stödbrev – några reflexioner, 1995/96, s. 1226.

⁸¹ Jan Ramberg, Stödbrev och den svårfångade partsavsikten, 1995/96, s. 831-832.

⁸² Lars Gorton, Stödbrev rediviva, 2005, s. 408-409.

pantbrev i två fastigheter och ett begränsat borgensåtagande från Scandorama på tre Mkr.

Då byggprojektet stod klart upptogs diskussioner mellan SEB Bolån (Bolån) och Scandorama angående den långfristiga finansieringen av byggnadskreditivet. Dessa diskussioner ledde fram till att Bolån enligt ett skuldebrev beviljade ett lån åt Ribema. Som säkerhet utställdes ett pantbrev i en fastighet på motsvarande belopp, 8 913 000 kr. I samband med detta undertecknades en handling med benämningen letter of intent av en företrädare för Scandorama, Claes Berglund.

Ribema försattes senare i konkurs varpå Bolån väckte talan mot Scandorama. De yrkade att Scandorama, enligt det letter of intent som utfärdats, ska ersätta den förlust Bolån lider av att inte erhålla full ersättning från Ribema genom dennes konkurs. De vill ha full utdelning för det aktuella skuldebrevet.

Det viktigaste stycket i stödbrevet hade följande lydelse:

”Vår intention är att noga följa utvecklingen i Handelshuset Ribema AB. Vidare har vi för avsikt att finansiellt stödja bolaget så att det alltid har möjlighet att fullfölja sina åtaganden.”

5.4.2 Tingsrättens bedömning

TR hänvisar till de vägledande avgörandena från HD som uttalar att avsiktsförklaringar av denna sort är att anse såsom stödbrev. Dessa skall bedömas enligt vanliga principer för avtalstolkning. Nyanser i förklaringens ordalydelse, omständigheter vid dess tillkomst och parternas avsikt kan alltså få betydelse.

Stödbrevet i detta fall har utformats av en företrädare på Bolån och undertecknats av Claes Berglund för Scandorama. Innan undertecknandet var han tveksam till innehållet varpå han ringde Bolån. Han fick då veta att Bolån behövde ett papper som uttrycker en avsikt vid brevets undertecknande men som inte behövde vara bindande på sikt. Efter samtalet med Bolån hade Claes Berglund uppfattningen att stödbrevet speglade avsikten vid tiden för undertecknandet. Företrädare på Bolån anser inte att det är någon skillnad mellan borgensförbindelser och stödbrev som juridisk bindande säkerheter. Detta visar på att parterna haft olika uppfattningar om innebörden av stödbrevet. En gemensam partsavsikt går inte att fastställa.⁸³

⁸³ Lars Gorton, Stödbrev rediviva, 2005, s. 408.

TR går då vidare för att bedöma lydelsen av stödbrevet och övriga omständigheter vid dess tillkomst. Bolån menar att brevet innehåller utfästelser att Scandorama ska infria Ribemas förpliktelser. Dock är det ostridigt att Scandorama inte ville gå i borgen för Ribemas lån hos Bolån.⁸⁴ Detta leder till att avsiktsförklaringen i stödbrevet inte går att likställa med en borgen.

Stödbrevet utfärdades i samband med kreditgivningen till Ribema och var en förutsättning för dess beviljande. Stödbrevets ordalydelse går att tolka så att åtagandet ska gälla för all framtid och under alla förhållanden. Dock är det Bolån som utfärdat brevet från början och mellan parterna har det aldrig förts någon egentlig diskussion om innehållet.⁸⁵

Trots stödbrevets ordalydelse kan det inte tolkas på annat sätt än att Scandorama åtagit sig att stödja Ribema under gällande förhållanden. Skulle dessa ändras på ett sätt som inte kunnat förutses är de inte bundna. Det är ostridigt att Scandorama under ett antal år lämnat mycket stöd åt Ribema som även kommit Bolån till nytta. Scandoramas nedgång i omsättning och lönsamhet och att Ribema drabbats av krisen på fastighetsmarknaden är sådana händelser som inte kunnat förutses vid undertecknandet av brevet. Dessa omständigheter ger sammantaget att Scandorama inte är bundna av stödbrevet.

5.4.3 Hovrättens bedömning

Precis som TR hänvisar HovR till de vägledande avgörandena från HD. Dessa uttalar att avsiktsförklaringar av denna sort är att anse såsom stödbrev och att dessa skall bedömas enligt vanliga principer för avtalstolkning.

HovR menar vidare att innehållet i stödbrevet inte varit föremål för någon diskussion mellan parterna. Därför går det inte att utläsa någon gemensam partsavsikt. Däremot har stödbrevet varit avgörande för Bolån för att de skulle överta krediten från SEB och att Scandorama varit medvetna om detta. Dock är det ostridigt i målet att Scandorama inte ville åta sig ett borgensansvar och att Bolån varit medvetna om detta.

Scandorama har under flera år stöttat Ribema. Först när omsättning och lönsamhet sjönk och krisen på fastighetsmarknaden inträffade hade Scandorama inte längre möjlighet att ge ekonomiskt stöd. HovR anser att detta är förändringar som på ett avgörande sätt förändrat förutsättningarna. HovR fastställer TR:s dom.

⁸⁴ Lars Gorton, Stödbrev rediviva, 2005, s. 408.

⁸⁵ Ibid.

6 Analys och slutsats

Vad har jag då egentligen kommit fram till när det gäller stödbrev och bundenhet? För att svara på det så finns det några saker som är karakteristiska för stödbrev och bundenhet som måste beaktas.

6.1 Stödbrev

Karakteristiskt för stödbrev är att de utgör en utsaga från moderbolag om att i någon form stödja dotterbolag utan att egentligen lova något. Innehållet i ett stödbrev kännetecknas ofta av vaghet eller tvetydighet. Det är viktigt att komma ihåg att stödbrev utgör ensidiga rättshandlingar, de kräver ingen form av accept, motprestation eller svar från den mottagande parten. Därför kan de inte likställas med avtal eller kontrakt. Dessa egenskaper gör att stödbrev blir svårbedömda rättshandlingar.

Det finns generellt sett tre grundformer av rättshandlingar av detta slag. De kan kallas för svaga och starka stödbrev och en uppsjö av mellanformer. Stödbrev av den svagare sorten blir sällan bindande för utgivaren då de egentligen bara innehåller konstateranden om en medvetenhet hos moderbolag om vad dotterbolag sysslar med. Starka stödbrev går ofta att likställa med en garanti. Utöver en beskriven medvetenhet innehåller dessa klara uttryck om att stödja eller åta sig förpliktelser. Dessa starka stödbrev är oftast bindande för den utgivande parten.

Den tredje grundformen täcker in en massa olika typer av stödbrev som sträcker sig mellan svaga och starka. Det är dessa typer av stödbrev som är svårbedömda. Gemensamt för de flesta stödbrev i denna mellankategori är att de är allmänt skrivna och innehåller inte uttryck från den vanliga utfästelseterminologin. De ger uttryck för en medveten otydlighet. Det är denna otydlighet som måste tolkas för att kunna bedöma i vilken utsträckning rättshandlingen blir bindande. Tolkning måste ske enligt vanliga principer för avtalstolkning.

Det är ostridigt att om en utfästelse eller skrivelse i ett stödbrev är falsk eller om förutsättningarna ändrats utan att detta meddelas är dessa delar i ett stödbrev skadeståndsgrundande. Detsamma gäller rena lögner. Dock kan dessa saker vara

svåra att bevisa. Moderbolag har alltså ett culpa alternativt ett dolus ansvar för de uppgifter som lämnas i ett stödbrev.

6.2 Avtalsbundenhet

För att kunna avgöra under vilka omständigheter stödbrev blir att anse såsom bindande utfästelser måste en större insikt om avtalsrättens grunder erhållas. Avtalsbundenhet har traditionellt sett vilat på tre moment; parternas vilja att binda sig, samstämmiga viljeförklaringar och parternas tillit till dessa. Om dessa tre villkor är uppfyllda så anses parterna ha uppnått en gemensam partsvilja och ett avtal föreligger. Avtalslagens modell för slutande av avtal kallas också anbud-accept-modellen. Parternas anbud och accept tar formen av parternas viljeförklaringar och dessa är var för sig ensidigt bindande för utgivande part då mottagaren tagit del av den. Denna princip kallas för löftesprincipen. Detta synsätt borde kanske även vara applicerbart på stödbrev. Detta skulle betyda att ett stödbrev är bindande för den utgivande parten när motpart tagit del av rättshandlingen. Trots att ett stödbrev är en ensidig utfästelse och inget ingånget avtal, borde ett krav på ett stödbrev för framtida prestation kunna likställas med ett anbud och utförandet av ett stödbrev likställas med en accept. På detta sätt blir ett stödbrev likställt med ett ingånget avtal och bindande. Liksom avtal måste dock innehållet tolkas för att kunna avgöra till vilken grad.

Detta förklaras närmare av tillitsteorin vilket är den starkaste principen inom svensk avtalsrätt. Enligt denna princip är det alltid viljeförklaringen som blir bindande. Grundtanken är att mottagaren måste kunna lita på att viljeförklaringen är en återspeglning av den faktiska viljan och att den som rättshandling är juridiskt bindande. Då en viljeförklaring liksom ett stödbrev är en ensidigt bindande rättshandling och båda i något sammanhang beskriver avgivande parts vilja borde kanske dessa två handlingar bedömas på likvärdigt sätt. Det borde inte vara alltför vågat att påstå att stödbrev de facto är en viljeförklaring. Stödbrevet utges ju för att spegla en avsikt, ett förhållande eller rentav en vilja. De stödbrev som inte gör detta borde ju ha ett visst mått av ond tro i sig och bör tolkas negativt för utgivande part. Precis som för stödbrev ska partsviljan, omständigheterna vid viljeförklaringens tillkomst och dess innehåll ligga till grund för bedömningen.

Kort skulle avtalsbundenhet kunna beskrivas som dubbla självbindningar som har innehåll som sammanfaller. Detta kan även förklaras med att bundenhet uppstår när parterna är överens. Detta innebär att det är helt upp till parterna själva att bestämma hur och när de vill ingå avtal. Det är en självklarhet att de själva ska kunna skraddarsy en passande lösning. Om det är helt upp till parterna att bestämma när de är bundna av avtal borde väl även detta gälla för stödbrev. Om

det är något i ett stödbrev som en av parterna inte vill ha med eller en formulering som inte stämmer så måste denna part reagera och handla. Annars borde det anses som om parterna är överens och att handlingen får rättsverkan.

Denna tanke förstärks ytterligare i skenet av att avtal kan komma till stånd genom konkludent handlande eller tyst accept. Detta innebär att en parts handlande skapar bundenhet, part accepterar i tysthet genom att prestera på ett visst sätt eller genom att inte säga ifrån. Även passivitet kan leda till bundenhet. Om en part inte gillar innehållet i ett stödbrev så måste denne agera för att inte riskera att acceptera genom passivitet eller tyst accept.

Pacta sunt servanda är en stark princip inom avtalsrätten. Den innebär att ”avtal ska hållas”. Med införandet av 36 § AvtL har principen mer fått betydelsen att ”avtal ska genomföras”. I vilket fall så är huvudregeln att förpliktelse inträder för en part om denne utfärdar ett löfte, oberoende av om detta löfte är ensidigt eller utgör en del i en tvåsidighet. Denna grundläggande princip inom avtalsrätten borde kunna tolkas så att alla typer av rättshandlingar, ensidiga som tvåsidiga, blir bindande för utgivande part. Detta är ytterligare ett incitament på att även stödbrev borde bli bindande för en utgivande part. Lovar en part något ska detta hållas eller genomföras.

6.3 Samlad bedömning

Allt detta sammantaget leder till att det inte är någon tvekan om att en rättshandling, även om den är ensidig, ska leda till bundenhet. Precis som vid avtalstolkning måste dock innehållet i ett stödbrev tolkas för att kunna svar på i vilken utsträckning denna bundenhet skall gälla.

Rent avtalsrättsligt måste ett första steg vara att utröna om det finns någon gemensam partsvilja i ett stödbrev och vad den i så fall innebär. För att göra detta måste själva formuleringen av stödbrevet tolkas. Hänsyn måste även tas till kringliggande omständigheter vid stödbrevets tillkomst. Detta framgår även av avgörandena från HD. Stödbrev ska tolkas i skenet av dess innehåll och omständigheterna vid dess tillkomst. Oftast är det svårt att finna den gemensamma partsavsikten för en sådan handling. Part som utfärdat handlingen vill ju att den ska vara värd så lite som möjligt medan den mottagande parten vill att den ska vara värd så mycket som möjligt. Kanske borde tolkningen hårddras till den grad att båda parter fördelar bördan lika, båda parterna har varit med vid utförandet eller godkännandet av en handling som egentligen inte lovar något. Båda bör kunna bedömas haft ett visst mått av ond tro i en sådan avtalssituation. Alternativt

borde kanske stödbrevet tolkas negativt för den part som utfärdat det, då denna part bär ansvaret för formulering och eventuella oklarheter.

Det som gör bedömningen av ett stödbrev extra komplicerat är att HD använt sig av två olika metoder i sina avgöranden. Först gör de bedömningen att själva stödbrevet inte kan bli bindande enbart genom sitt innehåll. Att det inte ska klassas som en utfästelse, varken som garanti eller på annat sätt skadeståndsgrundande. Däremot kan stödbrevet gemensamt med omständigheterna vid dess tillkomst komma att klassas som en bindande utfästelse. HD markerar detta i NJA 1994 s. 204 genom att framhärda ”i omedelbar anslutning till stålleveransen”. Tidpunkten för stödbrevets utfärdande var i detta fall helt avgörande. I NJA 1995 s. 586 intar HD en helt ny position. I detta fall utgörs grunden till deras bedömning enbart av stödbrevets innehåll. Deras bedömning ger till handen att stödbrev som på något sätt uttalar en avsikt att stödja en låntagare skall bedömas såsom regelrätta garantier. Dessa två bedömningar är motsägelsefulla. I fallet från 1995 görs bedömningen enbart på stödbrevets ordalydelse. I fallet från 1994 är det omständigheterna runt omkring som spelar en avgörande roll.

Detta konstaterande gör att jag anser det lite märkligt att HD inte gav prövningstillstånd för Scandorama-fallet. Även om HD i de övriga fallen använt samma metod för att tolka stödbreven hade Scandorama-fallet varit av intresse. Speciellt om HD liksom TR och HovR hade bedömt brevet som icke bindande. Om så blivit fallet hade avgörandet gett ett prejudikat på hur ett stödbrev inte blir bindande som motvikt till de två prejudicerande fallen med bindande stödbrev. Eftersom HD använder två olika tolkningsmetoder i fallen från 1994 och 1995 blir Scandorama-fallet än mer betydelsefullt för att kunna fastställa hur ett stödbrev ska bedömas en gång för alla.

Dock måste det pekas på skillnader mellan de olika fallen. Bakgrunderna och omständigheterna ser olika ut och detta kan vara ett skäl till att HD gjort de bedömningar de gjort och på de grunderna. På det hela taget finns det några generella riktlinjer som ska användas vid bedömningen av stödbrev. HD har i alla tre avgöranden uttalat att om en rättshandling är att anse såsom ett stödbrev, oberoende av vad den fått för beteckning, ska bedömningen om utfästelsernas bindande verkan avgöras genom att använda vanliga principer för avtalstolkning. Nyanser i förklaringens lydelse, omständigheterna vid handlingens tillkomst och parternas avsikter kan alltså vara av betydelse.

I de båda sistnämnda fallen från HD har mottagande part krävt någon form av säkerhet. Vilket utgivits som stödbrev. Detta tillvägagångssätt borde kanske kunna likställas med anbud – accept. Anbudet är att part kräver en säkerhet och

accepten är att motparten utger en sådan. Detta borde ju kunna vara en av anledningarna till att HD väljer de vanligaste principerna vid avtalstolkning för att även tolka stödbrev. Frågan som då uppstår är hur ett stödbrev ska tolkas om det aldrig framförts ett krav på säkerhet men stödbrev likväl utfärdats.

6.4. Slutsats

Hur jag än vänder och vrider på kunskapen om stödbrev, avtalsbundenhet och HD:s avgöranden så anser jag att det inte finns några riktigt bra svar. Stödbrev är och förblir i skrivande stund rättshandlingar som omgärdas av osäkerhet. De generella riktlinjer som finns vid bedömningen av stödbrev är att den eventuella bundenheten ska lösas enligt vanliga principer för avtalstolkning. Detta innebär att nyanser i förklaringens ordalydelse, omständigheter vid dess tillkomst och parternas avsikt kan få betydelse. Mycket mer än så anser jag inte att HD klargjort.

Detta resonemang förstärks ytterligare av Scandorama-fallet. HovR har i detta fall hänvisat till de tre avgörandena från HD för att förklara hur stödbrev generellt sett ska bedömas. Samtidigt gör HovR en speciell hänvisning till NJA 1994 s. 204. Detta tyder på att HovR väljer att använda samma tolkning i Scandorama-fallet som HD använt sig av i fallet från 1994. Detta leder i sin tur till konstaterandet att HovR väljer att bortse från bedömningen HD gör i NJA 1995 s. 586. Mycket riktigt använder sig HovR av en helhetsbedömning och väger in de sammanvägda omständigheterna vid stödbrevets tillkomst i Scandorama-fallet. Helt emot den senaste prejudicerande domen från 1995, vilken jag anser borde väga tyngst. Den utgör ju trots allt det sista uttalandet om stödbrev som HD gjort.

Det enda jag egentligen med säkerhet kan uttala mig om är att det fortfarande råder rättsosäkerhet på detta område. Faktumet att HD använt sig av två olika tolkningsmetoder leder till förvirring hos de lägre instanserna. Vilka får använda sig av den tolkningsmetod som de tycker passa bäst i varje enskilt fall. Kanske är det just denna valmöjlighet som HD eftersträvat. På detta sätt kan de lägre instanserna välja fritt mellan de tolkningsmetoder HD använt i liknande situationer och ta den metod som passar bäst i just den givna situationen. Detta gör att de lägre instanserna är fullt kapabla att hantera alla framtida fall med stödbrev. HD slipper i så fall lägga tid och resurser på ytterligare bedömning av denna problematik. Tyvärr blir motvikten till denna möjliga verklighet en galopperande rättsosäkerhet och det kan inte vara meningen med de prejudikat som redan finns. HD måste alltså bevilja prövningstillstånd för fler fall som kretsar runt stödbrev för att ge ytterligare tolkningsriktlinjer och på detta sätt skapa rättssäkerhet.

Källförteckning

Författningar

Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Litteratur

Adlercreutz, Axel, 2000. *Avtal Lärobok i allmän avtalsrätt*. Elfte upplagan. Lund.

Grönfors, Kurt, 1993. *Avtalsgrundande rättsfakta*. Stockholm.

Grönfors, Kurt, 1995. *Avtal och omförhandling*. Stockholm.

Gäverth, Leif, 1994. *Stödbrev: borgensliknande handlingar utställda företrädesvis för svagt kapitaliserade bolag*. Uppsala.

Hedwall, Mattias, 2004. *Tolkning av kommersiella avtal*. Andra upplagan. Stockholm.

Hellner, Jan, 1993. *Kommersiell avtalsrätt*. Fjärde upplagan. Stockholm.

Lehrberg, Bert, 2006. *Avtalsrättens grundelement*. Andra upplagan. Stockholm.

Ramberg, Jan – Ramberg, Christina, 2007. *Allmän avtalsrätt*. Sjunde upplagan. Stockholm.

Svensson, Ola, 1996. *Viljeförklaringen och dess innehåll*. Stockholm.

Rättspraxis

NJA 1992 s. 375

NJA 1994 s. 204

NJA 1995 s. 586

T 358-99, Hovrätten över Skåne och Blekinge, 2001.

Artiklar

Bogdan, Michael, 1991. "Letters of Comfort i ett internationellt perspektiv", s. 9-23 i Clas Blix et al (red.) *Handelsrättslig skriftserie nr 1 – Letters of comfort*. Stockholm.

Gorton, Lars, 2005. "Stödbrev rediviva", s. 403-415 i Boel Flodgren et al (red.) *Avtalslagen 90år*. Stockholm.

Gäverth, Leif, 1994. "Anm. av Torsten Iversen, Støtteerklæringer", *Svensk Juristtidning* 1994, s. 706-712

Hellner, Jan, 1995/96. "Stödbrev – några reflexioner", *Juridisk Tidsskrift* 1995/96, s. 1225-1226.

Jonasson, Martin, 1991. "Letters of Comfort – en introduktion", s. 7-8 i Clas Blix et al (red.) *Handelsrättslig skriftserie nr 1 – Letters of comfort*. Stockholm.

Lindquist, Björn, 1991. "Letters of comfort – något om dess framtid i Sverige", s. 24-33 i Clas Blix et al (red.) *Handelsrättslig skriftserie nr 1 – Letters of comfort*. Stockholm.

Ramberg, Jan, 1992/93. "Medveten otydlighet som avtalsrättsligt problem", *Juridisk Tidsskrift* 1992/93, s. 358-368.

Ramberg, Jan, 1994/95. "Tolkning av s k stödförklaringar ("comfort letters")", *Juridisk Tidsskrift* 1994/95, s. 131-137.

Ramberg, Jan, 1995/96. "Stödbrev och den svårfångade partsavsikten", *Juridisk Tidsskrift* 1995/96, s. 827-832.

Rodhe, Knut, 1984. "Moderbolags ansvar för dotterbolags skulder", s. 481-499 i Ulf Bernitz et al (red.) *Festskrift till Jan Hellner*. Stockholm.